

kan voorko-
die over Na-
eikunde van
goed op de
goed lees-

og herstellen
weet niet of
aar zoo niet,
eur zijn licht
gaat opste-
rale Synode
nieuw eenige
(1943 gevolgd
n en afzettin-
iarden, volgs
afmetingen

dan de ver-
geheel on-
ghijven.
telek Meteor-
A. J. V.

zijn Lijden"
t e m p e e
e geschriften
recensies als
le opmerking
sistent heeft
gebruik van
vraagt: „de
t toch alleen
sistent met
t weer te ge-
temperantie"
Zie ook mijn
K. S.

erzorging s Woords

ecretaris van
ingang van
aontplein 12a
9, Postbus 1,
oog op het
ze adreswijz-
K. S.

AL LEVEN

arde stoet van
metaalbewer-
werkers met
of bedrijf gij
tot den groot-
trekken, h e t
G o d s. En
n dat daarin
ld in de een-
id. Zoo moet
en dat woord
de minst ge-
lven doen wij
ke leden heb-
God heeft het
overvloediger
ft, opdat geen
leden voor el-

van God ook
ristelijke soci-
woorden dient

as Gebot und
rlag, Zürich)
festgestellte
t bloss davon
Arbeit nicht
Hand nimmt;
en des Berufs
st unmöglich
verhältnisse".
erde verdwij-
leen daarvan,
niet meer als
maar omge-
et beroep uit
vor de werke-

algemeenheid
en blijven van
nmer een be-
ddelijk beroep
nvaardend, om
houwen. Want
in het oordeel

van menschen of in omstandigheden, maar in God on-
zen Opdrachtgever.

Maar toch willen wij ons hoeden voor eenzijdigheid
in ons oordeel. En daarom dient gezegd te worden, dat
in de vorige week geciteerde Schriftwoorden uit 1 Cor.
12 : 24 en 25 niet alleen een wijze les en bindende richt-
lijnen liggen opgesloten voor de arbeiders in loon-
dienst, maar ook voor de ondernemers. Ook zij, ja juist
zij, hebben aan dit woord gehoor te geven, en hun ar-
beiders zóó in Schriftuurlijk licht te zien als mede-
arbeiders in den dienst van God, als menschen, die een
eigen taak van rentmeesterschap hebben te vervullen.

Wanneer er dan ook geijverd wordt door de arbeiders
en hun organisaties voor goede sociale verhoudingen,
dan is dit streven in het algemeen op zijn plaats en gerechtvaardigd, want de arbeider is rent-
meester Gods. Wanneer men b.v. in plaats van vieze
hokken zindelijkke wasch- en kleedhokken verlangt in
bedrijven van eenigen omvang, een goede, hygiënische
inrichting der bedrijven, behoorlijke schaftlokalen en
dergelijke meer, dan is daarin niets verkeersd of oyer-
drevens, en moet zulk een streven worden ondersteund
en gunstig worden beantwoord, want de arbeider is
rentmeester Gods.

Zoo zou er meer te noemen zijn op het gebied der
sociale verzorging der arbeiders. Bij dit alles willen
wij als leidend beginsel eraan herinneren dat de Schrift
in Psalm 8 : 6 van den tot arbeid geroepen mensch
zegt, dat God „hem een weinig minder heeft gemaakt
dan de engelen". Prof. dr A. Noordzij vertaalt de
beide laatste woorden zelfs in zijn Korte Verklaring
(blz. 43) met de woorden: een goddelijk wezen. Prof.
dr F. W. Grosheide in zijn Korte Verklaring van Hebr.
2 : 7, de tekst waarin de woorden van Psalm 8 wor-
den aangehaald, vat de woorden uit den Hebrueu-
schen tekst op als: hemelwezens (blz. 27), wat dus
ook op een hoogen staat wijst. De mensch een weinig
minder dan de engelen door God gemaakt, — dit woord
van God bepaalt het niveau, waarop ook de man met
het geringste werk, de nederigste daglooner, moet
worden beschouwd en gerespecteerd, voor zoover hij
zichzelf door zondig en onmenschelijk levensgedrag
niet tot ver beneden dit niveau verlaagt. Wij mogen
hem niet verder vernederen dan God ook hem in deze
zooeven geciteerde woorden Zelf heeft vernederd, wan-
neer wij namelijk met prof. dr F. W. Grosheide mogen
besluiten, dat deze woorden inderdaad aan vernedering
doen denken, blijkens het verband waarin zij voorko-
men. (Korte Verklaring, blz. 27.)

Zoozeer wij er aan vasthouden moeten, dat de arbeider
in loondienst, en de ondernemer, hun eigen on-
derscheiden taak en roeping van God ontvangen heb-
ben als rentmeester, en in dezen van een gedeeld rent-
meesterschap als zijnde revolutie in de ordeningen
Gods voor het leven niet willen weten, zoozeer zijn
wij ook ervan overtuigd, dat dit rentmeesterschap
voor den ondernemer beteekent, dat God hem verant-
woordelijk stelt voor de verhoudingen, waaronder de
arbeiders, die God hem tot vervulling van zijn roeping
en taak ter beschikking stelde, hun werk moeten ver-
richten. De apostel Jacobus roept in het 5e hoofdstuk
van zijn zendbrief het wee uit over de rijken van wie
in zijn dagen gezegd moest worden: „Zie, het loon,
dat door u is ingehouden van de arbeiders, die uwe
landen gemaaid hebben, schreeuwt, en het geroep van
hen, die uwen oogst hebben binnengehaald, is door-
gedrongen tot de ooren van den Heere Zebaoth.
(Jacobus 5 : 4). En de apostel Paulus schrijft aan
Timotheus: „Hun, die rijk zijn in de tegenwoordige
wereld, moet gij bevelen niet hooghartig te zijn, en
(al) hunne hoop gevestigd te houden niet op onzekere
rijkdom, doch op God, die ons alles rijkelijk ten
gebruike geeft, om wel te doen, rijk te zijn in goede
werken, vrijgevig en mededeelzaam, waardoor zij zich
een vasten grondslag voor de toekomst verzekeren om
het ware leven te grijpen. (1 Tim. 6 : 17 t/m 19, deze
en voorgaande Schriftaanhaling in de nieuwe ver-
taling van het Ned. Bijbelgenootschap).

In deze Schriftwoorden krijgt ook de ondernemer
van Gods wege van zijn plicht een klaar bericht.
Wanneer hij in zijn geheel eigen functie als onder-
nemer en als rentmeester van den Eigendom Gods
daarbij op God vertrouwt en Zijn wetten onderhoudt,
vindt ook hij daarin grooten loon, als dienstknecht
van zijn Heer.

P. GROEN.

Souvereiniteit in eigen kring

Van A.R. zijde bemerkt men nog weinig van een
positieve reactie, van een nader ingaan op de be-
zwaren, welke op het Amersfoortsch congres tegen de
A.R. partij naar voren zijn gebracht. Hoogstens hoort
men hier en daar een klaagtoon over die lastige vrij-
gemaakten, die zoo maar beginselen durven disputabel
te stellen, welke tot voor kort nog als onaantastbaar
werden aanvaard.

Eenigen tijd geleden las ik echter een blad en een
boek over s.i.e.k., welke mij tot eenige opmerkingen
aanleiding geven.

Het blad is dat van de bezwaarden in de synodale
Kerk, „Waarheid en Eenheid". Hierin bespreekt E. v.
R(uller) in een aantal artikelen het Amersfoortsch
Congres. Hij handelt hier ook over 't onderwerp s.i.e.k.,
maar een serieuze bespreking, een aanvaarding
of een weerlegging van de bezwaren? Ach neen.

In één van de eerste artikelen brengt hij eenige al-

gemeene bezwaren tegen het congres naar voren.
Ten deele kan ik dit begrijpen. Ik heb ze ook zelf.
Maar de manier waarop van R. dit doet, lijkt mij toch
niet juist.

Zoo geeft hij o.m. zijn visie op de congressisten en
de inleiders weer. Van beide deugt niet veel. Hoort u
maar. Over de congressisten zegt hij: „Allerlei men-
schen, van wie mij bekend is, dat zij nimmer eenige
politieke belangstelling hebben getoond, zeer veel jonge
mensen, meisjes van een jaar of 18, 20, maakten
deel uit van het congres".

En de inleiders komen er niet veel beter af: „Ten-
slotte acht ik de mislukking van dit congres gelegen
in de keuze van politiek volkomen ongeschoolde in-
leiders. De leiders zullen het nog wel leeren in hun
leven, naar ik hoop, doch ze zullen moeten weten, dat
politiek bedrijven iets anders is dan op de studeer-
kamer theologische constructies op te werpen. Prof.
Schilder was de eenige inleider, die dit begreep".

Onwillekeurig dacht ik terug aan de geschiedenis
van de „baardeloze knapen" van ruim 10 jaar geleden.

In één van de volgende artikelen gaat v. R. dan over
tot bespreking van de s.i.e.k. Ja, of hij tot bespreking
overgaat, weet ik ook eigenlijk niet. Hij begint n.l. met
te zeggen, dat het niet in zijn voornemen ligt de refe-
raten aan een critisch onderzoek te onderwerpen. Hij
acht dit niet juist, omdat het Centraal Comité de zaak
thans in onderzoek heeft.

Mis, van R., heelemaal mis! Dit is nu juist de weg,
dien wij heelemaal niet op moeten. Dit is niet een zaak
alleen maar van het Centraal Comité, maar van de
geheele A.R. partij. Deze kwesties moeten juist niet
binnenskamers worden behandeld.

Gelukkig laat hij even verder zijn standpunt weer
ten deele varen. Hij zegt n.l.: „Een paar opmerkingen
moeten mij evenwel van het hart". Zijn betoog is dan
als volgt (ik geef het nu in eigen woorden, maar toch,
naar ik meen, volgens de bedoeling van den schrijver,
weer):

Reeds jaren is gestudeerd over het vraagstuk der
s.i.e.k. en nu komt er plotseling een referaat van
Dr Meulink met scherpe critiek op het werk van
Kuyper, met conclusies, die Kuyper's werk in dezen als
totaal verkeerd voorstellen.

Ja, ik durf mij als „baardeloze knaap" (ik geloof
zelfs, dat ik de meest baardeloze van de inleiders
ben) haast persoonlijk niet meer te verdedigen tegen
van R. Een persoonlijke opmerking moet mij toch van
het hart, n.l. dat hij, wanneer hij citeert, dit voortaan
meer volledig moet doen.

Zooals hij nu mijn conclusies half weergeeft, krijgen
de lezers van „Waarheid en Eenheid" een onjuist beeld
van den inhoud van mijn referaat. Hiermee dient v. R.
noch de waarheid noch de eenheid. Ik geef slechts een
voorbeeld, maar er zijn er meerdere te geven: „Kuyper's
beroep op Groen was ten deele ongemotiveerd".

Mijn stelling was echter: „Kuyper's beroep op Groen
ter verdediging van het beginsel der s.i.e.k. is ten
deele ongemotiveerd, daar Groen meer pleitte voor een
historisch gegronde autonomie der samenlevingsver-
banden, terwijl Kuyper behalve in een historische fun-
dering ook aanknooping zocht bij de scheppingsorde".

De verdere verdediging van mijn critiek op Kuyper
wil ik echter overlaten aan een ander. Plotseling is
er n.l. hulp op komen dagen. Voor enkele maanden pro-
moveerde de Heer Dengerink aan de V.U. onder aus-
piciën van Prof. Dooyeweerd op het onderwerp „Cri-
tisch-historisch onderzoek naar de sociologische ont-
wikkeling van het beginsel der „sovereiniteit in eigen
kring in de 19e en 20 eeuw". In dit werk werd mij
„onverwachte" steun geboden. T.a.v. de beschouwingen
van Dr Kuyper en Groen geeft Dr Dengerink vaak
letterlijk de zelfde beschouwingen weer als in mijn
referaat zijn te vinden. Ik zal hier eenig vergelijkend
materiaal laten volgen; mijn aanhalingen zijn met een
M., die van Dr Dengerink met een D. aangeduid:

M.: „In feite heeft Groen dus gepleit voor de auto-
nomie, maar niet voor de s.i.e.k."

D.: (blz. 93) „Wel zijn hier en daar aanknopings-
punten voor een sociologische doorwerking van dit be-
ginsel (s.i.e.k.) te vinden, maar uiteindelijk wordt
Groen's visie op de samenleving, althans wat betreft
de verhouding van den staat tot de maatschappelijke
verbanden, bepaald door de autonomiegedachte".

M.: „Wel spreekt hij (Groen) t.a.v. de verhouding
van kerk en staat voor wat betreft de kerk over in
eigen sfeer soevereine kringen".

D.: (blz. 94) „Alleen de kerk neemt 'n uitzonderings-
positie in. Zij is een wezenlijk soeverein instituut met
geheel eigen taak, waarvan de gezagsdragers direct
aan het oppergezag Gods zijn onderworpen".

M.: „Toen Kuyper zijn stelling van de s.i.e.k. po-
neerde, deed hij een machtige greep, maar ondanks
zijn vele latere publicaties bleef zijn geheele beschou-
wing toch fragmentarisch en op vele punten tegen-
strijdig. Kuyper heeft nagelaten het beginsel van de
s.i.e.k. scherp te definiëren en nader uit te werken,
waardoor hij zelf aanleiding heeft gegeven tot verkeerd
gebruik van dit beginsel".

D.: (blz. 118) „Van slechts intuïtief, nog niet tot
wetenschappelijk sociologische klaarheid gekomen ka-
rakter blijven dientengevolge, zoals wij nog nader
zullen zien, eveneens de aanvankelijke pogingen, door
Kuyper ondernomen, om in deze gedachtenlijn de af-
zonderlijke levenskringen in hun eigen aard nader te
bepalen".

(blz. 118) „Wanneer Kuyper in „Ons Program"

tracht aanvankelijk een nadere omschrijving van deze
taak te geven, doet zich bij hem nog in sterke mate de
invloed van Thorbecke's liberale staatsidee gelden".

(blz. 161) „Het bleef echter bij een machtige, intuï-
tieve greep, welke niet tot een consequente ontwik-
keling in de leer der menselijke samenleving heeft
geleid".

M.: „Uitgangspunt van onze beschouwing moet zijn
de schepping, zondeval en verlossing door Jezus Chris-
tus, dus niet natuur-genade, particuliere en gemeene
gratie".

D.: (blz. 99) „In haar („De Gemeene Gratie" van
Kuyper) doet zich in sterke mate de invloed gelden
van het scholastisch grondmotief van „natuur" en
„bovennatuurlijke genade", en dit grondmotief is, zo-
als wij reeds vroeger zagen, door het innerlijk religieus
dualisme, dat zich daarin openbaart, niet te verzoenen
met de Schriftuurlijke leer inzake Schepping, zondeval
en verlossing in Christus Jezus".

M.: „De gemeene-gratie conceptie van Kuyper heeft
aan zijn uitwerking van het beginsel der s.i.e.k. een
tweeslachtig karakter gegeven".

D.: (blz. 105) „Kuyper is nu blijkbaar, wanneer hij
in zijn werken deze tweede gedachtenlijn volgt, geheel
vergeten, dat hij in het bijzonder in zijn rede „Souve-
reiniteit in eigen Kring", met zoveel nadruk geponeerd
had, dat in het ganse leven de strijd zich concen-
treert om het Kruis van Christus, dat men zich nergens
op „neutraal" terrein bevindt. Immers was hij
consequent trouw gebleven aan deze belijdenis, dan
had hij moeten inzien, dat, zoals wij reeds bij Groen
opmerkten, noch het concrete levensbestand, noch de
historie, noch de wetenschap zich los van religieuze
grondmotieven hebben ontwikkeld, zodat zij niet als be-
trekkelijk zelfstandige kenbronnen van de waarheid
naast de Heilige Schrift kunnen fungeren, maar veel-
eer zelve door de goddelijke Woordenopenbaring innerlijk
moeten worden gereformeerd. Kuyper blijft echter
voortdurend op twee gedachten hinken, en dit vindt
een onmiddellijke weerslag in zijn sociologische be-
schouwingen".

(blz. 140) „Het scholastisch „natuur"-motief werkt
op treffende wijze door in Kuyper's idee van den staat
als „zedelijk organisme", gelijk hij deze in „Ons Pro-
gram" (1879) heeft ontwikkeld".

(blz. 160) „Wanneer hij (Kuyper) zijn visie op de
sociologische werkelijkheid nader gaat uitwerken,
wordt echter, als gevolg van het ontbreken van een
door de H.S. geïnspireerde werkelijkheidsleer, het be-
ginsel als regulatief principe onder invloed van het
scholastisch grondmotief van „natuur en bovennatuur"
steeds meer terug gedrongen door allerlei universalis-
tische en historische gedachtenlijnen. Dientengevolge
openbaart zich in Kuyper's beschouwingen over de
menselijke samenleving een typische tweeslachtig-
heid. Zodra onze denker de dualistische, door het
scholastisch motief van „natuur en genade" beïnvloede
lijn volgt, door het terrein der algemene genade te
onttrekken aan het Koningschap van Christus als
Verlossings-middelaar, komt de weg vrij voor allerlei
niet-Schriftuurlijke invloeden. Zo zien wij, hoe hij zich
voor de grensafbakening van kerk en staat niet voor
alles beroept op de scheppingsorde, maar op het „bo-
vennatuurlijk" karakter van eerstgenoemde en het
„natuurlijk" karakter van laatstgenoemde".

M.: „een ander bezwaar, dat tegen de leer van Kuy-
per moet worden ingebracht, is zijn door één haspelen
van de begrippen soevereiniteit en autonomie. In ver-
schillende van zijn werken geeft Kuyper een pyramide-
achtige voorstelling der samenleving: Eerst het gezin,
een groep gesinnen vormen een gemeente, een groep
gemeenten vormen een provincie en een groep provin-
cies vormen een staat".

D.: (blz. 144) „Van een sociologische doorwerking
van het beginsel der soevereiniteit in eigen kring is,
zoals wij zien in dezen gedachtengang van Kuyper
geen sprake meer. De verschillende verbanden onder-
scheiden zich slechts van elkaar door hun meer of
minder groten omvang. Voorzover zij, buiten kerk en
staat, nog een zekere zelfstandigheid bezitten, is dit
slechts een autonomie, welke hun krachten de alge-
mene wetgeving van het landsbestuur toekomt. Zij
beschikken niet over een eigen soevereine levenssfeer,
naast alle andere, maar zijn elkaar als hoger en lager
toegeordend".

In mijn referaat heb ik ook aanmerkingen gemaakt
op de onderscheiding, op de tegenstelling van gezin
en familie als een organisch verband en den staat als
een mechanisch verband. Luister maar weer naar Dr
Dengerink.

D.: (blz. 160) „In het bijzonder in „Antirevolutio-
naire Staatskunde" doet zich de invloed gelden van de
theorie van den volksgeest gelijk deze door de aan-
hangers der Historische School werd gehuldigd. Dit
bracht onze auteur er zelfs toe het z.g. mechanisch
overheidsapparaat en de z.g. organische volkgemeen-
schap als twee in zich soevereine levenskringen naast
elkaar te stellen".

M.: „Onjuist is de voorstelling van Kuyper, alsof
de soevereine levenskringen aparte hokjes en terreinen
vormen".

Hierbij wordt dan nog aangehaald „Ons Program",
blz. 300, waarin Kuyper zegt, dat het gezinshoofd
achter zijn hulsdeur Koning is bij de gratie Gods en
een bedienaar des Woords binnen de wanden van zijn
bedehuis heer en meester krachtens hem van God ver-
leende volmacht.